

Ana-Daniela BAHRIN*

Coduri ale comunicării textuale: despre virtuțile analitice ale semioticii

Abstract. The paper represents a plea for applying the semiotic theory and methodology in the cases of philosophic / literary texts-discours. In this way, the author is implicitly using the semiotic language and codes for arguing the virtues of the structural analysis, of syntactic, semantic and pragmatic interpretation of the texts and, finally, of assuming them as a situational (communicational) semiosis.

Keywords: semiotics, philosophical & literary texts, codes, semiotic methodology

1. De ce teoria semnelor? O întrebare mai mult decât retorică

În orizontul filosofic al limbajului, dimensiunea lingvistică este validată ca ”lăcaș al Ființei și al esenței omului” (Heidegger 1999, 156), în interiorul căruia logosul echivalează chiar cu ființarea lucrurilor, determinată de relația prin care conștiința și ontosul se confruntă, devenită pentru autorul lucrării *Originea operei de artă*, o relație de tip istoric și esențial lingvistică, în virtutea principiului categorial al ”limbajului ca revelare a Ființei” (Heidegger 1999, 156).

Astfel, gânditorul și poetul sunt *autentici* în măsura în care sunt apleți ”să asculte” (Heidegger 1999, 156) și să urmeze ”apelurilor limbii”, locuirea în și prin limbă, respectiv ”existența trecută în cuvânt” (Heidegger 1999, 202) deținând un loc esențial în fenomenologia lui Heidegger. Potrivit viziunii heideggeriene, capacitatea de rostire a limbii este cea care îi permite gânditorului, ca și poetului, ambii considerați ca ”buni” „ascultători” ai limbii (Hörer), să ajungă la ”adevărul Ființei” (Heidegger 1999, 234) (Alétheia sau ceea ce nu este ascuns, ceea ce este deschis), în esență, manifestat și oculat de ființarea de tip lingvistic (limba fiind și ceva de ordinul ființării). Într-o eternă devenire, Limbajul

---

* Liceul ”Vasile Alecsandri” Iași.

posedă o esență revelatorie, ca orice fenomen original, acreditat ca esență revelatorie ce se fundamentează pe „adevărul Ființei” (Heidegger 1999, 234). În consecință, reactualizarea esenței limbajului relevă caracterul lui providențial, a cărui conținut va fi de rang superior: “esența limbii nu se epuizează în a fi mijloc de comunicare” (Heidegger 1999, 202), aceasta fiind de ordin ontologic, făcând posibilă lumea, un tip de lume pe care o fundamentează. În esență, limbajul reprezintă „universul care îl poate situa pe om în deschiderea ființării”, dimensiune care ”îl transcende pe cel care o folosește” (Heidegger 1999, 210).

Cum omul este locul de deschidere către Ființă (*Dasein*), iar creația filosofică și literară, domeniile privilegiate de realizare a acestei deschideri, este de înțeles principiul filosofic raportat la statutul de *Homo Significans*, de creator și beneficiar de semne, circumscris în două lumi paralele, a obiectelor și a semnelor, pentru că:

„omul s-a angajat în creația lumii culturii văzută ca un univers al semnelor, fiind înconjurat de această poliglosie a semnelor, nevoit să fie traducător permanent dintr-un tip de mesaj în altul și capabil să dea naturii o semnificație culturală” (Durand 1977, 38).

Determinată de ideea că universul uman există numai trecut prin limbaj și în calitate de „știință transversală”, al cărei scop este detectarea relațiilor semnifice în cele mai variate tipuri de practici sociale, semiotica va cunoaște diferite accepții în lucrările de specialitate, în general fiind acreditată drept „domeniul de cercetare a semnelor, a sistemelor de semne și examinarea posibilităților de cunoaștere mediate de diverse sisteme de semne” (Vlad 1982, 132). În orizontul semiotic, relațiile dintre elementele structurii sunt esențiale pentru configurația obiectului semiotic, astfel încât textul este perceput nu numai ca produs verbal textual, ci și prin condițiile producerii / receptării, împreună cu procesele de receptare-producere ale acestui produs.

În acest sens, semiotica abordează textul din perspectiva ambivalenței semiotice care va activa procesele de natură sintactică, semantică și pragmatică implicate în performarea unui text/discurs, în interiorul căruia, procesele de combinare și selecție aprofundează manifestările semnificațiilor determinate de „mesaje generate, codificate, transmise, într-o tranzacție procesată în funcție de context” (Sebeok 1985). În consecință, inaugurând sarcina dificilă de a fi teorie și descriere a acestor categorii de semne sau sene ale culturii, dimensiunea interpretativă semiotică operează asupra macrosemnului textual sau

conceptual extras de la închiderea impusă de analiza structurii imanente, în ideea deschiderii unei reale perspective poetice spre teoria lecturii.

Preocuparea pentru macrosemnul filosofico-literar ridică anumite dificultăți, solicitându-se în acest context, lectura, interpretarea și reexpunerea semiotică și hermeneutică. Demersul semiotic funcționează ca instrument indispensabil al oricărei reconstrucții teoretico-metodologice, fiind validat ca domeniu teoretic ce se revendică din paradigma filosofiei limbajului, direcție de natură filosofică care „pune în lumină categoriile generale ale sistemelor diverse ce pot fi comparate” (Eco 1984, 21-24), specializat în practici interpretative ale semiozelor „producătoare de semne în interiorul unei atribuirii de semnificație” (Eco 1984, 21-24).

Semnul deține un caracter primordial și determină un „univers care nu există decât în măsura în care există limba, lumea fiind dată prin comunicare” (Codoban 2001, 48). Astfel, limbajul textului filosofic atestă consacrarea unor sisteme semnificante reprezentate de polivalența simbolului și puterea de persuasiune a mitului, într-un discurs care metamorfozează semnul în semantism metaforic și simbolic. În discursul filosofico-literar, simbolul are funcția de a participa la lumea semnificației, constituind un semn, o entitate biplană, prin punctul de întâlnire a substanței materiale cu un conținut spiritual.

Figurile retorice și semantice par să nu-și epuizeze cariera în domeniul filosofiei și literaturii, fundamentând arhetipuri care, în calitate de imagini primordiale, servesc ca modele operaționale pentru elaborarea simbolurilor. Și structura alegorică este configurată prin intermediul simbolurilor spațiale sau temporale, modalități de comunicare nemijlocită a unei realități inexprimabile noțional. Atât sub aspect genetic, cât și din punct de vedere funcțional, simbolul este intim legat de mit, orice mit fiind o narațiune simbolică, definit un „sistem dinamic de simboluri și arhetipuri care se realizează într-o povestire” (Codoban 2001, 48). Referitor la acest aspect, Ernst Cassirer validează competența mitului și a artei ce nu sunt “simple oglinzi, reflectând imagini ale datelor interioare sau exterioare; ele sunt, mai degrabă o adevărată sursă a luminii, condiții esențiale și originea oricărui proces de formare” (Cassirer 2008, 38).

Ca încercare de a revela un mister prin mijloace imagistice, mitul ni se configurează ca o înlănțuire de simboluri, orice mit fiind forma condensată a unui simbol. În acest context de reconstrucție epistemologică, semiotica, în calitatea sa de știință critică și critică a științei „satisface exigența reflexivității, exigență reprezentată de creșterea ponderii

reflexivității și a ponderii nivelului „meta”, metalimbajul, metatextul, metateoria, metatextul” (Kristeva 1994, 71).

1.1. Textul-discurs ca obiect al analizei semiotice

Albert Camus se declină din paradigma artistului filosof prin apartenența la orizontul a ceea ce el numește o experiență creativă totală, a transferului dinspre operă și procesul care a dus la realizarea acesteia, a semnificației esențiale pentru experiența sa creativă și nu doar pentru ceea ce reprezintă opera ca realitate vizuală și fapt de comunicare. Scriitorul francez este autorul unui text – discurs de factură eseistico – filosofic în care este activat procesul de transfigurare simbolică și selecția celui tip de comportament sau imagine ce servește în mod optim intenția de simbolizare a artistului.

Obiectul de cercetare al semioticii îl reprezintă textul ca macro – semn ce funcționează „atât în rețeaua relațiilor obligatorii ale procesului comunicativ, cât și în aceea a unui proces de cunoaștere” (Kristeva 1994, 89), configurându-se ca simbol exterior al semnului (semnificantul) căruia îi corespunde în conștiința artistică un anumit sens (semnificatul), considerat *obiect estetic*.

În practica demersului interpretativ, Jürgen Habermas include teoria comunicării semiotice de tip discursiv ca transmitere analitică și expositivă asupra unei probleme, astfel încât discursul devine „ansamblul de acte de enunțare care produc un sistem de semne (text)” (Habermas 1967, 56). Reprezentarea lingvistică a discursului o constituie *textul*, validat ca sistem de semne sau ansamblu de enunțuri, care, printr-o relație de compatibilitate, formează un tot coerent susceptibil de comprehensiune. În realitate, textul apare, nu numai ca o *reprezentare (expresie)* a *discursului (conținut)*, ci și a actului de comunicare, a procesului prin care se realizează sensul, Umberto Eco completând că textul este „producerea discursului ca operă” (Eco 1977, 134). Creația lui Albert Camus devine astfel un semnificant al discursului conceptual existențialist, în virtutea relației validate de semioticianul italian, care compară raportul text – discurs cu raportul dintre *semnificat și semnificant* (conținut și expresie). Altfel spus, „ca plan al realizării vorbirii prin semnificație, discursul va presupune o structură lingvistică a textului semnificant” (Eco 1977, 120), textul fiind asimilat ca „productivitate”, „transformare”, „aparatură translingvistică care distribuie ordinea lumii” (Eco 1977, 121), dobândind astfel preponderență în raport cu discursul.

În consecință, semnificațiile textului literar vor depinde și de competențele discursiv-literare și de competența lingvistică și discursivă, discursul – text devenind nu numai semn, ci și structură și valoare, „obiect de cunoaștere, cu o structură care reflectă complexitatea informației stocată în ea, într-o unitate indestructibilă între conținut și expresia lui” (Lotman 1970, 56).

1.1.1. Particularități ale textului filosofic-eseistic

În cercetarea sa „*Semantica și filosofia limbajului*”, Umberto Eco validează incidența semioticii cu filosofia, asertând principiul „discursului filosofic care, pentru semiotica generală, nu este nici chibzuit, nici urgent: este pur și simplu constitutiv” (Eco 1995, 156).

Discursul de factură reflexivă și cognitivă prezintă o structură sistematică, după anumite reguli, sintactico-semantice dar și logico-metodologice. Sistemul modelator al textului filosofic-eseistic este circumscris unui:

„conglomerat de nivele de „codaj apriori” care coroborează norme lingvistice cu reglementări ierarhizate de natură variată: nivelului de bază, cel lingvistic, inserându-i-se structuri complementare, secundare, de tip ideologic, etc, artistic” (Lotman 1974, 154).

Funcționând ca limbaj descriptiv și constructiv, limbajul filosofico-literar se propagă pe două dimensiuni:

„ale constructivului și reflexivului, prin rediscutarea postulatelor fundamentale, pe nivel extensiv, prin lărgirea domeniilor referențiale și pe nivel intensiv, prin aprofundarea sistematică a fiecărui spațiu al cunoașterii” (Roventă Frumușani 1995, 156).

Discursul filosofico-literar se particularizează prin aspectul reflexiv și atoreflexiv, inscripția subiectivității, transferul intersemiotic într-un cadru discursiv integral, materializarea conceptului și obiectivarea cuvântului, încât lexemul se manifestă în literatură și filosofie, nu ca semn al lumii, ci ca o imagine a ei.

În funcție de aceste particularități, natura comunicativă și simbolică a textului filosofico-literar conferă acestuia statut semiotic al „sistemului verbal de o anumită coerență și unitate” (Wellek și Warren 1967, 145), „un întreg sistem de semne care slujește unui scop estetic precis” (Wellek și Warren 1967, 189).

1.1.2. Valențe semiotice ale demersului interpretativ

Prin densitatea conceptelor filosofice, autentice orizonturi ale semiozei și tot atâtea dezvoltări alternative ale universului semiotic al discursului, macro – semnul filosofico –literar se caracterizează prin pluralism și complementaritate, conceptualizări sintetice apte să redea complexitatea universului și să facă legitimă interpretarea prin prisma plurală reprezentată de demersul semiotic. Instrumentarul semiotic se axează pe analiza raportului dintre semnificant – semnificat, astfel încât actele verbale devin semioze prin care categoriile conținutului psihic, reprezentând planul *semnificatului*, sunt puse în relație cu enunțarea unde se manifestă *semnificatul* prin producerea simbolurilor verbale. Discursul literar implică un set de convenții în plus, față de cel lingvistic, rezultând „dintr-un ansamblu de determinări reglate printr-un fascicul de relații cu alte practici discursive sau nondiscursive” (Maingueneau 2007, 123). Intrinsec, discursul narativ deține caracter de „practică discursivă, situată la interferența subiectului cu istoria, imprimându-i calitatea de sistem structurant, întocmai ca limbajul, de unde o autonomie a discursului, format din cele mai diverse acte de discurs” (Maingueneau 2007, 123).

În mod evident, discursul literar și filosofic demonstrează o expresivitate distinctă de a altor tipuri de discurs, prin prezența unor secvențe discursive închise, în interiorul cărora unitățile poetice le „dublează” pe cele lingvistice, în planul expresiei ca și în cel al conținutului, încât expresivitatea discursului filosofic va fi generată de figurile sintactico- semantice și sintactico-pragmatiche manifestate la nivelurile transfractice. Semioticianul Daniela Rovența Frumușani în lucrarea *Semiotica discursului științific* caracterizează abordarea semiotică prin funcționarea a două moduri distincte de înțelegere a ei, „o expresivitate intrinsecă folosirii normale a limbii și una caracteristică folosirii ei deviate” (Rovența Frumușani 1995, 156).

În această direcție, este evidentă o anumită încărcătură mitică, metaforică și în filosofie și în arta figurativă, de vreme „ce filogenia conceptelor filosofice poate fi urmărită pe filiația catahreză – metaforă – simbol – mit” (Rovența Frumușani 1995, 85).

1.1.3. Textul filosofic-literar, o semioză deschisă

Dacă analizăm narațiunea ca macroact, lucrările de creație semnate de Albert Camus, se revendică de la conceptul semiotic al „operei deschise” (Rovența Frumușani 1995, 67) ce include structuri mimetice care nu își epuizează sensul la nivelul semnificației iconice a structurilor. În acest sens, romanul camusian „Ciuma” reprezintă o operă simbolică, polisemantică, atrasă în sfera indeterminării principiale care guvernează destinul oricărei opere de artă. Definită ca operă cu statut mimetic evident, opera deschisă propune, prin intermediul imaginii, obiectivarea unei stări de conștiință. Principiul după care funcționează opera simbolică presupune configurarea unui „semnificat simbolic ce închide un circuit care își are începutul în lumea imaginii mimetice și sfârșitul într-o realitate redimensionată axiologic” (Liiceanu 2005, 17).

Iconicitatea, ca dimensiune esențială a operei mimetice, devine un „vehicul al metasensului, în spatele căruia ea trebuie să se estompeze” (Liiceanu 2005, 56), elementul fizic neexistând decât în vederea unui sens metafizic. În construcția oricărui simbol, acesta trebuie să se decică de semnificația imaginii fără de care, totodată ea nu poate semnifica. Potențialul simbolic al unei opere depinde de tipul de analogon simbolic pus în joc, acel „semn ce pune accentul pe o porțiune detectabilă a imaginii mimetice, locul accentuării semnului iconic devenind locul transfigurării simbolice a operei” (Liiceanu 2005, 159). Integrându-se în conceptul de „opera apertă”, demersul creator camusian actualizează un analogon simbolic cu rol de semnificant simbolic, „segmentul de realitate mimetică cu semnificație independentă de semnificația ansamblului” (Liiceanu 2005, 34), fundamentându-se pe un proces continuu de semnificare.

În cazul lui Albert Camus, lectura operei nu începe și nu se sfârșește la nivelul imaginii, al semnificantului iconic, receptarea fiind inițiată acolo unde opera mimetică ia sfârșit până când imaginea romanescă va degaja un sens care revendică propria ei absență. În creația de tip alegoric, existența proprie a imaginii va fi suprimată prin manifestarea unei semnificații transiconice astfel încât imaginea nu este ceea ce este, iar „opera nu mai semnifică ceea ce ea reprezintă”, scriitorul existențialist codificând procesul de semnificare prin simbol, definit de Umberto Eco drept semn polisemic ce acționează la nivel infralogic, marcat axiologic și centrat antropologic, întrucât „vizează laturile esențiale ale existenței” (Eco 1988, 145).

1.2. Dialectica dintre cod și mesaj: o posibilă taxonomie

Creația literară sau eseistică se configurează ca un complex ideatic și figurativ ce comunică ca prezentă, asocieri posibile sau tendințe, fiind situată între tensiunea receptării și realitatea prezenței operei, descoperind ceea ce vom numi dimensiunea imanentă a operei, suma de calități care nu se reduc și nu sunt derivate din realitatea ei formală, ci din intuiția unei spiritualități mai înalte. Macrosemnul textual implică o succesiune de reacții în cadrul dialogului virtual, ce depind de o suită de factori, punându-se în mișcare, în mod complex ambele atitudini – ale locutorului și interlocutorului – în cadrul unui act profund personalizat.

În acest sens, semioticianul Roland Barthes validează existența unei dialectici între cod și mesaj ca dimensiune intrinsecă în comunicarea literară – filosofică, reală experiență culturală prin care omul își asumă lumea, convertind natura în cultură. Căci:

„A vedea viața culturii ca o țesătură de coduri și ca o rechemare continuă de la cod la cod înseamnă a căuta reguli pentru activitatea semiozei... Bătălia pentru cod a fost o bătălie împotriva inefabilului. Cel care codifică va stăpâni procesul de codificare în așa fel încât va rezulta o reduplicare parțială a ideilor aflate în spatele codificării originale, impunând, astfel, o concepție comună în cadrul obiectivității împărtășite și dincolo de ea” (Barthes 2000, 157).

În esență, în opera de artă, există un potențial greu de definit care exprimă și configurează o realitate mai profundă, interioară, intrinsecă. Prioritare nu sunt numai semnificațiile individuale ale textului literar, ci și structura sistemului care le extrapolează, nu doar mesajul, ci și codurile care semnifică conținutul ideatic. Invocând teoria textului creată de Roland Barthes, esențială este dimensiunea literaturii și a filosofiei, ca sisteme semnificative, discursul acestora devenind evenimentul complex, analizat în termenii relațiilor cu contextele cognitive și culturale. În consecință, „textele literare nu sunt proiectate pentru situații de comunicare anume. Ele sunt situativ abstracte și referențiale, în mare parte ficțional” (Vlad 1994, 178). În acest sens, textul ca ansamblu, este un inventar de mărturii scrise ale unei epoci, ca document, în interiorul căruia codurile dețin un rol esențial ca modalități prin care textul își prevede cititorul. Astfel „toate fenomenele de cultură sunt sisteme de semne, adică fapte de comunicație în cadrul cărora mesajele se organizează și pot fi înțelese în raport cu anumite coduri” (Eco 2006, 29).

În cercetarea sintetizată în *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Carmen Vlad descrie două caracteristici ale sensului textual, cel „pluricodic și sinergetic” (Vlad 1994, 123). Astfel, caracterul pluricodic sau volumic al sensului textual devine rezultatul „coexistenței unor coduri diferite, raportul de interpretare implicând două coduri de bază și două subcoduri, unul euristic și unul hermeneutic” (Vlad 1994, 69). În consecință, modul de existență al Textului se justifică prin raportarea la codurile extraliterare, ideologic, filosofic, căreia i se subordonau deopotrivă autorul și cititorul, încât discursul literar, o „lume de obiecte, de ritualuri ale căror convenții și înlănțuiri orientează construcția sensului” (Maingueneau 2007, 123) funcționează prin implicarea a trei componente *sine-qua-non*, Autorul – Textul – Lectorul, constante și variabile care fac să funcționeze procesul de comunicare literară. Și prin intermediul acestora sunt impuse propriile strategii textuale ce presupun ca autorul să își construiască un cititor, încercând să-l înzestreze cu codurile necesare.

*

*   *

Acreditate ca sisteme semiotice de tip secundar, Literatura și Filosofia demonstrează o aptitudine modelatoare în raport cu realitatea, propunând un model verbal al lumii, focalizat pe un travaliu semiotic special de manipulare a expresiei, care provoacă și este provocată de o reșezare a conținutului. Prin urmare, dubla operație se reflectă asupra codurilor care servesc drept bază actului estetic, determinând un nou tip de viziune asupra lumii.

1.2.1. Codul autorului

Parametrii de natură pragmatică ai discursului literar sunt: instituția literarității, contextul, cu participanții săi specifici și cu rolurile variabile de *autor și cititor*, parametrii ce se construiesc în și prin discurs, fiind producții ale acestuia, similare cu efectul de sens, ceea ce conduce la autoreferențializarea discursului literar.

Codurile destinatarului se pot deosebi, total sau parțial de codurile emitentului, dar importanța confruntării codurilor autorului și respectiv cititorului sunt intrinseci în procesul receptării, caracterul literar al unui text fiind direct condiționat de mesajele variabile în funcție de coduri. Astfel, îi este recunoscută literaturii, legitimitatea transgresării legilor

discursului, în virtutea disocierii clasice între sensul manifest și sensul intrinsec textual.

Însă teoria pragmatică se referă la existența autorului doar ca pretext, autorul apărând ca produs al operei, interior și exterior acesteia, „literatura arătând că opera poate acționa asupra autorului, că actul de enunțare își poate transforma enunțatorul” (Măgureanu 1979, 84). Pe măsură ce opera înaintază, se îmbogățește, se produce invadarea referentului de către enunțare. Astfel autorul devine responsabil doar pentru o parte din operă, dintr-un anumit motiv, fiind la fel de fictiv, „pentru a crea fantasma, autorul devine fiul propriului său copil, generat de propriul său text” (Măgureanu 1979, 84).

Sensul textual al discursului narativ prezintă un caracter sinergetic prin referire la a treia dimensiune a sensului textual, aceea culturală, ce permite „înscrisura experienței de cunoaștere a istoriei în spațiul semantic al textului, pe acesta din urmă transformându-l în expresie a depozitului cultural al unei comunități” (Vlad 1994, 143). Ca urmare, mesajele filosofice și reflexive variază în funcție de coduri, codurile se mulează în raport cu ideologia, sistemul în ansamblul său restructurându-se sensibil la experiența decisivă a decodării. În acest context, lectura se definește:

„nu ca un parcurs literar univoc ce își propune eliminarea virtualităților semantice incompatibile cu izotopia identificată, ci un procedeu complex în care rezumarea textului și identificarea topicului sunt din ce în ce mai dificile” (Vlad 1994, 167).

Prin suma codurilor textuale, ce înglobează subcodurile estetic, retoric, stilistic și artistic, autorul își organizează întreaga sa ideologie în sisteme de semne ce aspectualizează durabilitatea și permanența. Astfel, semiologic, mediul comunicării literare nu poate fi redus doar la un sistem de coduri interferente, coduri interpretative ce deschid polisemantismul comprehensiv prin accesarea subcodurilor perceptive și ideologice.

1.2.2. Codul lectorului

Practicile semiotice sunt centrate pe două dimensiuni acreditate, dimensiunea textului și dimensiunea cititorului, reduse la singura axiomă a existenței literaturii în măsura în care aceasta, este receptată, prin pactul de cooperare a cititorului cu textul, ca proprie condiție de actualizare. În acest mod, opera de artă devine semn al autorului și realitate semnificativă, în măsura în care trezește rezonanțe și un proces reflexiv în receptor.

Și lectura devine o activitate de cooperare ce nu are la bază intențiile scriitorului, ci indiciile furnizate de text „prin felul în care se conformează cerințelor și prin prescripțiile sale virtuale de descifrare, fie cu capacitatea de a construi universul ficțiunii plecând de la indiciile furnizate în text” (Vasilescu 2002,145).

În aceste condiții, lectorilor, cu tot ansamblul lor de competențe și utilizări ale textului, li se impune efortul de derivare a unui sens ascuns, activându-se relația dintre text și cheia de interpretare impusă oarecum cititorului. Astfel relația Autor – Receptor devine principiul unui demers reflexiv în interiorul căruia spiritul creativ și meditativ redimensionează universul. Raportat la aria semnificantă a textului, autorul „inițiază demersul codificării sau al producerii textuale, în timp ce cititorul decodifică semantica în actul receptării” (Maingueneau 2007, 55). În esență, receptarea textului artistic implică mobilizarea unui ansamblu diversificat de competențe pentru asimilarea suprafeței discursive, lectura devenind un demers complicat, în care toate nivelurile textului se suprapun, cititorul văzându-se nevoit să revină asupra lui. Astfel există puține șanse ca cititorul lui Camus să se rezume la o singură interpretare a operei *Ciuma*, percepând doar o singură izotopie, cea a nivelului imediat al textului.

1.2.3. Codul estetic al operei deschise

Un tip particular de discurs este cel literar în care intenționalitatea discursivă selectează un anumit set de convenții care urmează literaritatea, fixate într-un cod estetic de selecție a mijloacelor lingvistice, a ordonării lor, pentru ca intenția în raport cu situația de discurs, să fie recunoscută de receptor. Un concept estetic structural în creația camusiană e reprezentat de *estetica tragicului*, al cărui sens este definit de Paul Ricoeur:

„dacă despre nașterea sensului putem vorbi sub forma unui drum dinspre sensibilitate spre concept, tragicul reface acest drum în direcția inversă, el devenind un sens cu putere radiantă în zona afectivă. În fond, orice sens este purtător de rezonanțe afective, însă în cadrul tragicului, asistăm la implicații afective prin acordarea unui sens” (Ricoeur 1984, 208).

Premisa de la care plecăm este a universului estetic care va fi perpetuu o reprezentare a unui paradox al deschiderii prin închidere, creația estetică necomunicând despre ceva ce-i este exterior decât dacă este captat în ceea ce descrie, generând inefabilul creației, de a fi și a deveni totodată, într-o continuă germinare de relații interne și de devenire semantică, structură închisă și deschisă totodată. În acest sens, Umberto

Eco în *Limitele interpretării*, definește specificul semioticii hermetice ca sistem de „interpretare a lumii ca o carte și interpretarea cărților ca lumi (Eco 2007 117)”. Ca urmare și universul creației plurisemnificante se fundamentează pe ideea disocierii nete între enunțare și lume, în interiorul căreia sunt active:

”un tip de imagini care nu reproduc o lume existentă în sine a «lucrurilor»; ele sunt lumi de imagini al căror principiu și origine trebuie căutate într-o creație autonomă a spiritului. Doar prin intermediul lor, vedem ceea ce numim realitate și doar prin ele avem acces la realitate: căci supremul adevăr obiectiv accesibil spiritului este, în cele din urmă, forma propriei sale activități” (Cassirer 2008, 59).

În consecință, lumea reală pe care opera pretinde că o reprezintă ca și cum i-ar fi exterioară, nu este de fapt accesibilă decât prin lumea instituită de operă. Creația trebuie să fie într-un fel, universul pe care se presupune că îl reprezintă, de aceea, textul poate fi reprezentare ficțională doar enunțându-se, proprietățile atribuite lumii fiind desemnate chiar de cele care caracterizează discursul. Astfel, în eseu filosofic există un potențial greu de definit care exprimă și configurează o realitate mai profundă, interioară, intrinsecă.

1.2.4. Codul lingvistic

Dacă „semnul ar fi o încarnare în care logosul e prizonierul cuvântului” (Cassirer 2008, 60), atunci „orice scriitură este o materializare a conceptului dar și o materializare, obiectivare a cuvântului” (Merleau-Ponty 1988, 78). Ficțiunea e un domeniu ce se revendică de la un act de limbaj indirect, sub identitatea de aserțiuni simulate sau „acte declarative care modifică realitatea în virtutea puterilor pe care i le conferă statutul de autor” (Genette 1994, 145).

Sistemul lingvistic deține o poziție cheie printre celelalte sisteme prezente în operă, literatura și filosofia realizându-se în, și prin funcția poetică a limbajului. În acest sens, Paul Ricoeur consideră că:

„... mișcarea nemărturisită a filosofiei și jocul neobservat al metaforei se interferează, astfel încât metaforicul nu există decât în interiorul metafizicului. Astfel, axa discuției va trebui să se deplaseze de la metafora vie către metafora moartă ... care nu se spune, dar se ascunde în conceptul ce se spune” (Ricoeur 1984, 98).

Despre distincția dintre discursivitatea filosofică și poetică, face referiri și Constantin Sălăvăstru în cercetarea *Discursul puterii*, unde se precizează că “tipul de discurs axat pe fascinația ideii și retorica argumentativă a mecanismelor de ordinul ideăției” (Sălăvăstru 1999, 15), devine dominantă retoricii metafizice, în timp ce retoricii poetice îi revin ”modalitățile de ordin expresiv-stilistic” (Sălăvăstru 1999, 15). În consecință, expresivitatea filosoficului-literar pune în valoare fenomene de limbaj specifice filosofiei, realizate prin „abateri de la forma semnelor și de la forma relațiilor dintre semne, abateri produse de anumite tipuri de transformări” (Vlad 1982, 22).

În esență, textul filosofico/literar îndeplinește funcția de nucleu ordonator al unui sistem de coduri, printre acestea, codul lingvistic remarcându-se cu ”statutul său reperabil, în descoperirea căilor de integrare a structurii textuale în contextele extratextuale, ierarhizate, terenul ferm de pornire fiind totdeauna nivelul lingvistic al textului” (Vlad 1982, 67).

*
*   *

În demersul de a transcrie un semnificat prin intermediul unui semnificant, esențială va fi forța metaforică de translație a sensului, tipul de iconicitate al metaforei interrelaționat cu simbolul. În prisma interpretării expresiilor imaginarului, fiecare structură a imaginației are și o sintaxă și o logică, sintaxă inseparabilă de semantismul cuvintelor. Astfel, metafora, în teoria esteticianului Ernest Cassirer, se deplasează din câmpul exclusiv lingvistic spre spațiul retoric și epistemologic, și, fără a deține funcție referențială, de elucidare a referentului, doar funcție de a revela conceptul în procesul de simbolizare și abstractizare prin „participarea la operații logico-semantice ca generalizarea, abstractizarea, descentrarea subiectului și reconstruirea conceptuală a obiectului” (Cassirer 1994, 69). Metafora se va manifesta la toate nivelurile de organizare semiotică a filosoficului, luând forma unui concept sau a unui enunț, fenomen exemplificat în scrierea *Cioma*:

„Flagelul nu este pe măsura omului, îți spui deci că flagelul este ireal, e un vis urât care o să treacă. Dar nu trece totdeauna și, din vis urât în vis urât, oameni sînt cei care se duc, și umaniștii cei dintâi, pentru că nu și-au luat măsuri de precauție” (Naghiu 2009, 17).

Astfel enunțurile lingvistice sunt indirect, închise în sine, fără a formula explicit o doctrină, îndepărtându-se de la uzajul comun, în ideea

“interpretării alegorice ce are drept scop spiritul invizibil al textului, plecând de la un indiciu strecurat în text, alegorizarea fiind o cale deschisă de textul însuși” (Râmbu 1998, 43).

1.2.5. Codul filosofic

Scriitorul francez Albert Camus devine autorul unei creații, confirmată ca artă ce atinge, în cel mai înalt grad, dimensiunea universalității, datorită exprimării sensibile într-o formă simbolică, a marilor frământări ale existenței și conștiinței omenești, printr-o raportare subtilă, împărțită la universul valorilor umanității.

Filosofia sa este invocată drept o instanță validată care oferă soluții de conduită morală a omului ansamblat universului absurd, într-un univers dezintegrat de factură existențialistă, pentru care omul a încetat să mai fie măsura tuturor lucrurilor. Autorul francez aparține meditației filosofice invocate să rezolve nu numai problema ontologică sau gnoseologică dar și cele de dimensiune morală. Definit drept artă a marilor conflicte, a înaltei tensiuni, a arhetipurilor generale, a sublimului, romanul circumscribe „o sumă de relații de natură politică, morală, artistică, culturală care desemnează situația omului ca ființă socială, concept necesar studiului esenței umane” (Râmbu 1998, 176). Temele fundamentale în creația lui Camus se definesc prin reacțiile umane în coliziune cu absurdul, revolta, eșecul, ilogicul existențial, precaritatea condiției umane dusă la absurd.

Discursul camusian refigurează ipostaza omului ca subiectum, etalon al oricărui adevăr, valoarea conștiinței sale fiind de a reuni determinațiile fenomenale ale naturii dar și pe cele noumenale ale libertății. Interesul literaturii condiției umane este deschiderea către ființă, în virtutea orientării heideggeriene a omului ca *Dasein*, acceptat ca „ființare construită ca fapt de a fi în lume în interogare în propria sa ființă” (Naghiu 2009, 156). Și cogito-ul camusian din „*La peste*” invocă elogiul măsurii dar „nu ca o limitare impusă revoltei din exterior, ci ca bază a ei. Astfel revolta se naște chiar din conștiința unei limite care nu trebuie depășită, încât măsura nu este contrariul revoltei” (Naghiu 2009, 56).

Incontestabila inserție în realitatea socială a meditației filosofice permite includerea dimensiunii în mișcări politice, în perioadele de criză, trădând expresia acceptării de către artist a socialului, „construcțiile sale fiind chemate să dea soluții alternative asupra angoaselor, insecurității, visurilor sau miturilor. Astfel, utopiile intervin ca o forță eliberatoare”

(Goldman 1972, 100), în ideea unui conținut conceptual al romanului *La Peste* ce face referință la facticitatea și existența asediată de voința de putere.

*
*   *
*

Concepția filosofică este exprimată de o creație de factură ontologică în interiorul căreia autorul construiește un spațiu dominat de simboluri ale existenței, semne ale condiției umane și ale asumării relației dintre sine și lume, încât spațiul uman devine o configurație ontică în care ființa se situează, atât cât destinul îi permite. Vizibilă este tendința de stilizare a emblemelor decorative, care permit o accentuare a atenției asupra discursului existențialist.

Implicit, epilogul textului invocă mitul eternei reîntoarceri ce reprezintă calea pe care deopotrivă se transcende realitatea. Meditația finală a scrierii camusiene evocă ideea devenirii universului, fără o ordine rațională, prestabilită, fără etape succesiv predeterminate, fără sens. Epilogul face referință și la pericolul totalitarismului, nepermanentizat, pentru că tirania poartă germeii propriei sale distrugerii:

„Ascultând, într-adevăr, strigătele de bucurie nestăpânită care urcau din oraș, Rieux își amintea că această veselie este mereu amenințată. El știa un lucru pe care aceasta mulțime în petrecere, îl ignora și care poate fi citit în cărți, că bacilul ciumei nu moare și nici nu dispare vreodată, că el să poată să stea timp de zeci de ani [...] poate să vină o zi când, spre nenorocirea și învățarea oamenilor, ciurma își va trezi șobolanii și-i va trimite să moară într-o cetate fericită” (Camus 2000, 70).

2. Metodologia semiotică, instrument de interpretare eficientă

Exercițiul semiotic are în vedere limbajul analizat și din punct de vedere al funcției sale de produs mesaje, validat de Emil Benveniste „nu ca o adăuție de semne ce produce sens, ci un sens, conceput global, ce se realizează și se divizează în „semne” particulare, care sunt cuvintele” (Benveniste 2000, 34), astfel încât din punct de vedere metodologic, semiotica devine un model general de cercetare a oricărei realități în care semnele se pot manifesta. Dimensiunea metodologică structurează parametrii constitutivi ce asigură optimizarea instrumentelor de analiză funcțională, triadică și structurală, încât analiza nivelelor structurale ale macrosemnului textual devine un moment necesar și premergător

interpretării lumii textului. Metodă generală de cercetare, semiotica implementează un tip de activitate interpretativă complementară hermeneuticii, în interiorul căreia, în calitate de metodă aplicată domeniului lingvistic, semiotica devine limbaj iar în calitate de sistem de semne în care se interpretează un limbaj-obiect, semiotica este metalimbaj.

Demersul operațional al semioticii conferă avantajele unei conturări a imaginii complete a conceptului, care este privit comparativ, în mod circular, din multiple perspective, și nu unilateral, în dimensiunea unei singure abordări. Câmpul de investigație semiotic permite identificarea constantelor, a invariantelor specifice conceptului tragicului, privite și din perspectivă sincronică (structurală), cât și diacronică (funcțională).

Cadrul metologiei semiotice are funcționalitate în a delimita macrosemnul textual sau conceptual de la închiderea impusă de analiza structurii imanente, permițând o reală deschidere a perspectivei poetice spre teoria lecturii. Prin această refigurare semiotică, creația depășește impasul direct al fenomenologiei, atestând manifestarea unor valori solidare: enunțul, enunțarea, autorul implicat și lectorul implicat, poli care determină structura textuală, orientată de autorul model spre relevarea unor sensuri.

În acest context de reconstrucție epistemologică, semiotica, în calitate sa de „știință critică și critică a științei” (Kristeva 1968, 134), se va „regăsi în toate tipurile de discurs” (Eco 1988, 145), fiind dimensiune modelatoare a tuturor sistemelor de semne și manieră pertinentă de analiză a actului de limbaj, prin disocierea sistemelor semnificante de natură lingvistică, simbolică sau semantică și prin implementarea proceselor lingvistice complexe prin pluralism și complementaritate. În concluzie, metoda semiotică permite operații de structurare, conceptualizare sintetică, apte să legitimizeze limbajul ca acțiune, în practica semiotică.

*

*   *

Virtuțile cercetării semiotice rezultă și din importanța cu totul aparte a problematicii abordate, cât și din funcțiile speciale pe care semiotica le asumă în demersul său teoretic de a explica lumea, funcții distincte și departajate de Traian D. Stănculescu în lucrarea „*La început a fost semnul...*”.

Conform acestei lucrări, atunci când „competența comunicării acreditează această capacitate de a semnifica, de a reprezenta cu sens, de a

denumi și de a da un sens” (Stănciulescu 2004, 145), *funcția de reprezentare semantică* decide ca textul să nu fie conceput ca înșiruire de fraze, prin imbricarea elementelor unui nivel în altul, principalele componente ale gramaticii narative sau semioticii narației realizându-se nu prin izomorfismul expresie-conținut, ci prin modul constituirii semnificației structurii, prin relațiile diverselor unități identificate la nivelul semnat. În acest sens, obiectul semiozei îl reprezintă „actul semiotic verbal ca înțelegere a sensului discursiv de către un interpret (individ sau grup)” (Stănciulescu 2004, 145).

Dacă fiecare obiect semiotic are o anumită specificitate, iar concretizarea acesteia o găsim în diferite tipuri de expresivitate atunci și filosofia este considerată o artă a argumentării, a interpretării, expresie a gândirii ce se cercetează pe sine în dialog cu lumea. Așadar, analiza semiotică a textelor pleacă de la principiul că orice discurs este un proces de semnificare pe care și-l asumă enunțarea.

Abordarea macro-actului filosofico-literar printr-o grilă semantică, devine modalitatea pertinentă de surprindere a specificității acestui tip de în discurs ce rezidă în interferarea mai multor sisteme semnificante de natură lingvistică sau simbolică, caracterizate prin tot atâtea funcții, cum ar fi:

- *funcția semnificării creatoare*, care se regăsește în procesul de trecere de la imagine la imaginar și de la „conștiința reprezentării la conștiința (re)semnificării” (Eco 1977, 121).
- *funcția unificatoare*, care face referiri la disponibilitatea semioticii de a globaliza diferite tipuri de discurs, atestând astfel „calitatea de a opera în orizontul cunoașterii interdisciplinare, drept urmare disciplina semioticii recuperând anumite concepte paradigmatică, cu sensurile lor profunde, într-o competență transdisciplinară” (Stănciulescu 2004, 122).
- *funcția intrumental-metodologică*, prin care se legitimează dimensiunea de „organon sau cadru metodologic de unificare a cercetării sincronice cu aceea diacronică” (Stănciulescu 2004, 122).

În sinteză, putem afirma că – potrivit lui Traian D. Stănciulescu – definiții pentru aplicațiile metodologice ale semioticii sunt perspectivele integratoare a trei direcții analitice și anume:

- analiza structurală a relațiilor ierarhizate ale macrosemnului;
- analiza triadică (sintactică, semantică și pragmatică);
- analiza situației de comunicare (semioză),

direcții pe care – având în vedere că le vom utiliza aplicativ în teza de fază – le caracterizăm sintetic în cele ce urmează.

2.1. Repere ale analizei structurale

Reperetele analizei structurale au în vedere interacțiunea dintre cele trei relații fundamentale pe care le întrețin semnele: cu alte semne (sintaxă); cu ceea ce ele desemnează (semantică), cu utilizatorii lor (pragmatica).

Cercetarea procesului de genază a sistemelor de semne (simboluri) și concretizarea lor istorică la nivelul diferitelor tipuri de text / discurs angajează perspectiva structurală a relațiilor dintre semnificant și semnificat, formă / conținut, expresie și sens, structura de suprafață și cea de profunzime, perspectivă definitorie în relevarea metamorfozelor care adesea modifică accentul de la o dimensiune la alta (de la puterea semnificantului la puterea semnificatului), a comunicării prioritare semantice. În consecință, câmpul analizei structurale îl constituie relația dintre expresii și obiectele la care trimit cele dintâi.

Referitor la această corespondență, Julien A. Greimas legitimează textul ca expresie a interferenței unui sistem denotativ cu mai multe nivele de conotație. Astfel, dat fiind caracterul reticular al sensului textual (*semnificatul, referință, semnificantul*), se detașează anumite rețele în planul expresiei, al semnificantului, prin simetrii „exterioare”, cu relevanță în planul conținutului, al sensului general.

În mod evident, structura macro – actului lingvistic se disociază în planul semnificatului și cel al semnificantului prin apartenența semului la cele două universuri semnificante descrise drept „un univers al imanenței, profund și un univers al manifestării, superficial” (Carpov 1987, 143), nivele ce definesc modurile de existență ale semnificației; ele se află în relația de implicare reciprocă și constituie universul semantic, în interiorul căruia „semnificația integrează unități minimale în unități tot mai mari care formează nivele succesive ce structurează un ansamblu semnificant” (Greimas 1992, 145). În consecință, actul lingvistic se definește drept „joc de conștiință, cu rolul de a ne procura plăcerea estetică prin dezvăluirea izotopiilor ascunse” (Greimas 1992, 45).

2.1.1. Semnul lingvistic ca entitate structural-triadică

Particularitatea discursului lingvistic este de a fi sediul privilegiat al sensului, însoțit de trei tipuri de mesaj, lingvistic / denotativ, perceptiv / literal și conotativ / simbolic, nucleul generator al discursului literar constituindu-l semnul, prin definiție interpretabil drept „o entitate ternară

ale cărui componente sunt: semnificatul, referință, semnificantul, simbolul și realitate denotată” (Greimas 1992, 45). Natura sa este relațională, cu o structură triadică, rezultată din definiția generală a semnului „ca ceva care stă pentru ceva, obiectul, față de ceva, interpretantul, într-o anumită relație” (Greimas 1992, 92), aspectul material fiind dublat de cel conceptual, astfel încât semnele comunică nu numai un produs finit, mesajul, ci și informații ce atrag atenția asupra pluralității semnificațiilor într-un semnificant comun.

Majoritatea tipologiilor semiotice postulează o analiză a raportului dintre semnificant – semnificat, Oswald Ducrot definind existența a două procedee semiotice: „simbolizarea, care este asocierea dintre două entități ce aparțin planului conținutului, și semnificarea – asocierea dintre elemente ce aparțin a două planuri diferite” (Ducrot 1996, 145).

De aceea, în structura textului filosofico – literar predomină sensul simbolic al semnului lingvistic, semnificativ fiind arhetipul lui Sisif care poate fi mit și concept definitiv pentru omul absurd care își este propriul scop, sigur de libertatea sa mărginită în timp, de revolta sa fără viitor și de conștiința sa pieritoare, urmându-i aventura în timpul vieții sale. Accentul se mută pe om, pe atitudinea sa filosofică, Sisif exprimând imaginea omului mai puternică decât destinul. Controlat de destin, Sisif dovedește că destinul poate fi înlănțuit, nu prin eludarea momentelor sale, ci prin asumarea acestora și prin înțelegerea legăturii de identitate dintre acestea și propria viață.

În concluzie, simbolul constituie un semn, un obiect care reprezintă altceva decât propria lui substanță fizică. Ca semn, el este constituit din semnificant – simbolizant și un semnificat – simbolizat. Simbolizantul aparține lumii perceptibile, fiind formă materială, acțiune, în timp ce simbolizatul este un conținut psihic care trimite la referent, adică semnifică un obiect real sau imaginar, aflat în afara semnului. Așadar „semnul simbolic” are o structură biplană, simbolizantul aparținând planului expresiei, iar simbolizatul integrându-se planului conținutului.

2.1.2. Orizontul structural al implicitului

Evident că textele acționează asupra noastră, ne comunică, textului aplicându-i-se „semnificația, intenționalitatea și transcendența, încât trimit dincolo de ele prin semantica limbajului în care ființează, prezentând anumite agajamente ontologice” (Boboc 1998, 97).

Pentru cercetarea semiotico-structurală a discursului filosofic, mesajul lingvistic va fi întotdeauna implicit, prin faptul că “ceea ce e

esențial în ceea ce se spune în enunț va trebui căutat printre rânduri, în acele profunzimi unde se subînțeleg gândurile locutorilor” (Kebrat Orecchioni 1977, 148), principiul implicitului literar și filosofic făcând diferențe între presupuziții și sub-înțelesuri. În consecință, în romanul camusian *Ciuma* există o ambivalență simbolică, incitând paralelisme cu realități istorice și cu accepțiuni metafizice, discursul figurativ al romanului centrându-se pe un nou tip de comunicare, structurat pe tehnica ficțională a alegoriei. Figură de limbaj, alegoria vehiculează un sens, ține locul a ceva ce a fost substituit ficțional, construind valoarea romanului prin tehnica subversiunii discursului antitotalitar. Romanul *Ciuma* este un text cifrat prin relaționarea semanticii general-umane, autorul mistificând istoria, redimensionând-o:

„Orașul era populat de somnabuli treji care nu scăpau destinului lor decât rareori, când noaptea, rana lor, aparent închisă, se redeschidea fără veste. Dimineața reveneau la flagel, adică la rutină” (Camus 2000, 229).

În consecință „informațiile presupuse nu sunt spuse în mod deschis, fiind, în mod automat antrenate prin formularea enunțului, în care ele se găsesc în mod intrinsec înscrise, oricare ar fi specificitatea cadrului enunțiativ” (Kebrat Orecchioni 1977, 24). În textul existențialist funcționează simbolismul lingvistic ce propagă o adevărată iradiere de semnificații dintr-o imagine, într-o ambiguitate concludentă, rezultat al semnificanței sale plurale. Astfel în simbol nu există un subînțeles de explicat, ci un implicit de revelat, subtilitate care prin caracterul său ineputabil îi poate reuși numai interpretării înțelese ca proces infinit:

„în simbolism prezența ne-spusului și a implicitului constituie profunzimea simbolului, pe de alta se manifestă ca exces de sens, care conferă imaginii simbolice un halou de sugestii noi, o iradiere infinită ce transformă faptul de a gândi mult în discurs ineputabil” (Ducrot and Schaeffer 1996, 104).

Așadar pentru enunțul filosofic și literar, implicitul este o condiție esențială a discursului, schimbând tematizări de pretenții de validitate relative la faptul de a fi spus. Dacă emițătorul nu poate fi excesiv de redundant, atunci dimensiunea Implicitului reflectă faptul că în actul de limbaj important este și „ceea ce se spune și cum se spune, împreună cu ceea ce se sugerează” (Kebrat Orecchioni 1977, 141).

2.2. Niveluri ale analizei triadice

Disciplina semiotică studiază toate procesele culturale ca procese de comunicare, deținând o competență modelatoare arhetipală în raport cu realitatea, propunând întotdeauna un model verbal al lumii. Aceste metodologii de factură structurală sunt completate de analiza preponderent funcțională a relațiilor intersemnifice, analiză îngăduită de privilegiile analizei triadice, model conceput pentru a descoperi articulările discursului în întregul său.

Analiza triadică extinde cercetarea asupra semnului și a proprietăților lui, având în vedere faptul că semnificatul definește orizontul semantic al semiozei iar relația semnificat – referențial caracterizează orizontul semantic al semiozei. Relația de semnificare dintre semnificat-semnificat, dintre semn și interpretant, vizează orizontul pragmatic.

Astfel, triada semiotică este divizată în *dimensiunea sintactică* ca o succesiune în timp și spațiu, a semnelor ce se găsesc în mod simultan la diferite nivele, dublată de o *dimensiune semantică* ce reprezintă depozitul asocierilor simultane a semnificațiilor cu semnificații lor, *abordarea pragmatică* validând relația dintre semne și interpretanți.

2.2.1. Particularități sintactice ale discursului filosofic

Descrierea sintactică a limbajului tragic sau reflexiv, vizează totalitatea relațiilor între semnele lingvistice elementare sub forma unor reguli de combinare a lor în secvențe, demers ce vizează conceptul saussurean de structură ca realitate absolută, întrucât „semnele presupun existența sistemului, semnul fiind produsul sistemului și inconsistent în afara lui” (Greimas 1975, 134).

Dacă A. J. Greimas specifică faptul că explorarea semiotică nu începe cu adevărat decât „dincolo de semnul minimal, deci la nivelul înlănțuirilor de semen, al parcursului sintactic” (Greimas 1975, 136), este evident că obiectul analizei sintactice îl constituie totalitatea relațiilor între semnele lingvistice elementare, încorporate sub forma unor reguli de combinare a lor în secvențe, suprafața textului narativ destructurând o rețea complexă de reguli de coeziune și de coerență între nucleele narrative textuale care organizează decodarea, condiționând astfel actul lecturii.

Sintaxa semiotică generează o expansiune textuală, focalizată pe un prim nivel al izotopiei, nivelul imediat al textului, în interiorul căruia diferite unități lexicale dau naștere la vaste rețele semantice, rețele însă

activate de către cititor numai pentru a se putea circumscrie unui parcurs coerent. În consecință, toate nucleele narrative permit receptarea cantității de informații dezvoltată pe parcursul lecturii.

Analiza sintactică presupune identificarea unităților de conținut ale textului (teme, concepte-cheie) și definirea „structurii profunde” a textului, (determinarea relațiilor sintactice, logico-formale, dintre unitățile de conținut), actul lingvistic literar și reflexiv trebuind corelat cu caracteristicile de ficționalitatea și transtextualitatea, pentru a concepe organizarea enunțiativă ficțională și o anume extindere transtextuală a lui.

2.2.2. Expresivitatea semantică a eseului filosofic

Dacă Ferdinand de Saussure consideră cuvintele, creații cu funcție de semnificare, atunci textul filosofico-literar se propagă în cele două laturi esențiale ale comunicării, funcția denotativă a limbajului și funcția lui conotativă, ordonând, pe de o parte, semnele științifice și semnele artistice cu funcție sugestiv-expresivă, permițând astfel o explicitare a sistemului semnificant, în propriul orizont, prin atribuirea unei noi dimensiuni.

Analiza semantică, din punct de vedere descriptiv, va fi interesată de relația dintre expresii și obiectele la care trimit cele dintâi, câmpul de cercetare al semanticii fiind reprezentat de relația dintre expresii și obiectele la care trimit cele dintâi. În acest sens, Julien Greimas legitimează principiul textului ca expresie a interferenței unui sistem denotativ cu mai multe nivele de conotație. De altfel dominantă textului filosofico-literar presupune manifestarea unor secvențe discursive închise, în interiorul cărora unitățile poetice le „dublează” pe cele lingvistice, în planul expresiei ca și în cel al conținutului. Pe această direcție, Julien Greimas recunoștea în lucrarea sa, *Despre sens*, că:

„Omul trăiește într-o lume semnificantă, semnificația nefiind altceva decât această transpunere dintr-un nivel al limbajului în altul, dintr-un limbaj într-un limbaj diferit, sensul devenind pură posibilitate de transcodare” (Greimas 1975, 136).

În concluzie, actele verbale devin semioze prin intermediul cărora categoriile conținutului psihic, reprezentând planul *semnificatului* sunt puse în relație cu enunțarea unde se manifestă *semnificatul* prin producerea simbolurilor verbale. Prin demersul semantic, textul face trimitere la sine, devenind „productivitate, care stă la baza ideii de intertextualitate” (Boboc, 1998, 92). Demn de evocat, în acest context,

este clasicizanta abordare inițiată de Ferdinand de Saussure, în teoria limbajului, segmentat dihotomic pe structura expresiei și a conținutului, existența expresiei fiind considerată drept condiție a existenței sensului. Astfel, structura semantică este concepută ca o articulare a universului semantic situat în unități de semnificații minimale care corespund, în planul conținutului, trăsăturilor distinctive din planul expresiei.

Potrivit concepției saussuriene, sensul este perceput ca trimitere a codului expresiei la codul conținutului, astfel încât discursul literar conotează un mesaj instituit pe relația a două planuri fundamentale: cel al conținutului și cel al expresiei, pe relațiile elementelor care semnifică cu elementele semnificate.

*

În interiorul acestei paradigme, se impun și alte operații de stabilire a sensurilor pe care le cuprinde textul în ansamblul lui; de *analiză calitativ-semantică* a unităților de conținut din punct de vedere denotativ și conotativ, ce se sugerează prin intermediul limbajului din punct de vedere semantic, prin deconstrucția accepțiunilor semantice ale discursului.

Modelul semantic al triadei vizează și *analiza cantitativ-semantică* a textului ce urmărește constatarea frecvenței cu care apar în text termenii-cheie (simbolici) precum și stabilirea frecvenței cu care apar anumite probleme în cadrul textului.

2.2.3. Resurse pragmatice ale scriiturii filosofice

„A lăsa să se înțeleagă, a da de înțeles, a face să se înțeleagă”.
(Dominique Maingueneau)

Preocupările pragmatice validează cercetări legate de sens și de comunicare, depășind cadrul strict al discursului, într-o teorie generală a limbajului ca acțiune, reprezentând punctul „terminus” al semiozei, cu intenția de a analiza enunțurile în calitatea de entități textuale nucleice. Charles Peirce descrie demersul de a opera pragmatic sub forma unui mecanism al „proceselor specifice de transfigurare, întrupare și concentrare în interiorul cărora sunt circumscrise semnul, obiectul și interpretantul, cooperante într-o semioză nesfârșită” (cf. Carpov 1999, 134), încât este vizat limbajul în context, într-un conglomerat de domenii diverse, acreditat ca pragmatică de tip „perlocuționar”, determinând provocarea unor efecte în situația de comunicare.

În practica semiotică, a interpreta un text înseamnă a-i pune în lumină semnificatul intenționat de autor sau natura obiectivă, esența sa, o esență care prin ea însăși este independentă de interpretarea noastră.

Obiectivele pragmatice sunt relațiile dintre acte și contextul în care funcționează, legătura cu contextul, fiind stabilită prin noțiunea de convenție socială generatoare a practicilor discursive, la orizontul acestei ultime analize, conturându-se ideea că e posibilă identificarea sensului unui discurs cu strategiile, dinamica și scopul său.

Parametrii domeniului pragmatic sunt variați și multipli, obiectul lor fiind:

- definirea interpretării textului, identificată cu condițiile de adevăr, cu condițiile necesare pentru ca enunțurile să fie adevărate, pragmatica are ca obiect rezultatul sau efectul comunicării, comparativ cu semantica ce are ca obiect sensul: „pragmatica s-ar prezenta nu ca studiul frazelor tip (*types*), în afara contextului, ci ca studiul ocurențelor frazelor (*tokens*), al evenimentului singular pe care îl constituie fiecare act de enunțare” (Carpov 1999, 56);

- definirea atitudinii particulare a interpretului;
- abordarea relației dintre lectură, cititor și text;
- definirea atitudinii locutorului înainte și după realizarea comunicării;
- contextualizarea actului lecturii și raporturile cu scrisul.

2.2.4. Virtuți ale analizei situaționale: de la structură și funcționalitate

Interpretarea preponderent „situațională” a oricărui tip de discurs luat în atenție, urmează să fie abordat la intersecția dintre teoria comunicării și teoria informației. Astfel orice tip de comunicare poate fi abordat prin situația semiotică (semioză), ca ansamblu multifactorial ce asigură elaborarea și comunicarea unei informații specifice, așa cum vom aplica într-un capitol al lucrării.

Aplicarea modelului hexadic a situației de comunicare concretizează principalele variabile și direcții ale activității artistului francez, în dublă ipostază de personaj și personalitate. Hexada semiotică permite cercetarea relația sa cu societatea europeană interbelică, procesul conceperii obiectului artistic, fundalul și determinările ideologico-culturale, având drept scop crearea unor tipologii și argumentarea apartenenței la curent, grup. Modelul hexadic este circumscris celor șase parametri de „potențialitate, proces, produs, referențialitate, realizare și receptare”

(Stănciulescu 2005, 112), șase momente ale situației semiotice ce traduc în termeni generali succesiunea de întrebări formulată de Harold Lasswell: „cine, ce, cum, cui și de ce comunică” (Stănciulescu 2005, 112)?

Astfel se vizează cercetarea detaliată a parametrilor structurali ai semiozei avute în vedere:

— contextul realizării actului comunicativ, macrocontextul ce implică cercetarea condițiilor socio-politice și cultural-estetice în care configurează actul comunicativ;

— emitentul mesajului definit prin factorii psiho-logici și intelectuali;

— conținutul comunicării care vizează natura tipului de comunicare, definirea conținutului mesajului (informativ sau interpretativ);

— mijloacele de codificare accesate, referitoare la natura mesajului transmis și tipul limbajului utilizat;

— receptorul mesajului descris prin definirea personalității căruia mesajul este adresat și gradul de orientare a mesajului nederminat sau orientat;

— scopul mesajului relevă intențiile urmărite de emitent prin comunicarea mesajului (intelectual, ideologic), secundate de finalități obținute în urma actului comunicativ.

*

* *

În concluzie, se poate afirma că virtuțile analizei situaționale (hexadice) permit, în complementaritatea lor „descrierea în mod analitic a relației dintre forma – semnificant și conținutul – semnificat, competență și performanță” (Stănciulescu 2005, 112), permițând configurarea unei perspective unificatoare asupra creației camusiene.

Referințe

- RICOEUR, Paul. 1984. *Metafora vie*. București: Editura Univers.
- RÂMBU, Nicolae. 1998. *Prelegeri de hermeneutică*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- RÂMBU, Nicolae. 2010. *Valoarea sentimentului și sentimentul valorii*. Cluj-Napoca: Editura Grinta.
- RORTY, Richard. 2000. *Obiectivitate, Relativism și Adevăr*. Iași: Editura Institutul European.

- ROTIȚĂ, Viorel. 2010. *Tragicul în filosofia existențialistă franceză*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- ROVENȚA, Frumușani, Daniel. 1995. *Semiotica discursului științific*. București: Editura Științifică.
- ROȘCA, D. D. 2004. *Existența tragică*. București: Editura Humanitas.
- ROUSSET, Jean. 1970. *Literatura barocului în Franța: Circe și păunul*. București: Editura Univers.
- RUSU, Anca Maria. 2009. *Cercurile concentrice ale absurdului*. Iași: Editura Artes.
- SARTRE, Jean Paul. 2000. *Adevăr și Existență*. Iași: Editura Polirom.
- SARTRE, Jean Paul. 2004. *Ființa și neantul*. Pitești: Editura Paralela.
- SCHELER, Max. 1977. *Fenomenul tragic, Moarte și Supraviețuire*. București: Editura Univers.
- SEBEOK, Thomas. 1985. *Writings on the General Theory of Signs by Charles Morris*. The Hague, Paris: Moutons.
- SIMUȚ, Andrei. 2007. *Literatura Traumei*. Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții.
- STĂNCIULESCU, D. Traian. 2005. *De la întuneric la lumină. Semiotica păcatului original*. Iași: Editura Performantica.
- STĂNCIULESCU, D. Traian. 2005. *Miturile Creației, lecturi semiotice*. Iași: Editura Performantica.
- STĂNCIULESCU, D. Traian. 2007. *O semiotică a discursului politic*. Iași: Editura Performantica, Iași.
- STĂNCIULESCU, D. Traian. 2005. *Introducere în filosofia creației umane*. Iași: Editura Junimea.
- STĂNCIULESCU D. Traian. 2004. *La început a fost semnul, o altă introducere în semiotică*. Iași: Editura Performantica.
- VATTIMO, Gianni. 2000. *Etica interpretării*. Constanța: Editura Pontica.
- VASILESCU, Mircea. 2002. *Iubite cetitorule... Lectură, public și comunicare în cultura română veche*. Brașov: Editura Paralela 45.
- VLAD, Carme. 1994., *Sensul, dimensiune esențială a textului*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- VLAD, Carmen. 1982. *Semiotica criticii literare*. București: Editura științifică și enciclopedică.